

Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Τό προοίμιο τῆς νέας ἀνάπλασης τοῦ παλαιοῦ, γηρασμένου κόσμου.

Τοῦ κ. **ΑΝΔΡΕΑ Ν. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ,**
Διδάκτορα Θεολογίας.

Ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου, τόν ὁποῖο ἐορτάζουμε στίς 25 Μαρτίου, δέν εἶναι ἀπλά μία ἀπό τίς τέσσερις θεομητορικές ἐορτές τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀλλά μία ἀπό τίς μεγαλύτερες ἐορτές τοῦ Χριστιανισμοῦ. Σύμφωνα μέ τήν ἐγκριτή γνώμη τοῦ ἀείμν. Καθηγητοῦ Ἀρχιμανδρίτη Βασ. Στεφανίδη, ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου, ὅπως καί ἡ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, «ὠρίσθησαν χρονολογικῶς τήν γ' ἑκατονταετηρίδα, πρίν γίνῃ σκέψις περί εἰσαγωγῆς σχετικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐορτῶν». Ἡ τοποθέτηση αὐτή ἐξυπακούει, ὅτι ἡ ἐορτή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου καθιερώθηκε τόν 3ο αἰῶνα, διότι σέ ἄλλο σημεῖο τῆς μνημειώδους «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας» τοῦ ὁ ἀείμν. Καθηγητῆς γράφει, ὅτι ἡ ἐορτή αὐτή συναντᾶται στήν Ἀνατολή τήν 6ῃ ἑκατονταετηρίδα, ἰδρυθεῖσα πιθανῶς στή Μικρά Ἀσία. Ὁ Εὐαγγελισμός, ὅπως καί οἱ ἄλλες θεομητορικές ἐορτές, εἰσῆχθησαν στή Δύση ἀπό τήν Ἀνατολή, γύρω στά τέλη τοῦ 7ου αἰῶνα, κατά τήν ἐποχή τοῦ Πάπα Σεργίου (βλ. Βασ. Στεφανίδη, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, Ἀθῆναι 1959, σελ. 313 καί 317 ἀντίστοιχα).

Ἀναφορικά μέ τίς ἀρχές τῆς ἐορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, ὁ ἀείμν. Καθηγητής Ἰωάννης Φουντούλης διατυπώνει τήν ἄποψη, ὅτι δέν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστές. Naί μέν δέχεται, ὅτι ἴσως νά ἐπέδρασε στή σύσταση κάποι-ας τοπικῆς ἐορτῆς τό γεγονός, ὅτι στή βασιλική πού ἔκτισε

ἡ Ἁγία Ἑλένη στή Ναζαρέτ περιλαμβανόταν καί ὁ οἶκος τῆς Θεοτόκου, στόν ὁποῖο ἔγινε ὁ Εὐαγγελισμός, ὥστόσο σημειώνει, ὅτι «οὐδεμία ἔνδειξις περί αὐτῆς ὑπάρχει πρό τοῦ Ζ' αἰῶνος» (βλ. Ἰω. Φουντούλη, Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου, ἄρθρο στή Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμ. 5, στήλ. 980).

Προβληματισμός ὑπάρχει καί γιά τήν ἡμερομηνία τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καθὼς καί γιά τούς λόγους πού ὁδήγησαν τήν Ἐκκλησία στήν υἱοθέτηση τῆς 25ης Μαρτίου. Ὁ ἀείμν. Βασ. Στεφανίδης γράφει, ὅτι ἐπιλέγηκε ἡ 25η Μαρτίου, πού ἐθεωρεῖτο ὡς ἡμέρα τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας, αὐτή δέ, ἀπό ἐπίδραση τῶν Ἰουδαίων καί τοῦ Φίλωνα, οἱ ὁποῖοι πίστευαν, ὅτι ἡ ἡμερομηνία αὐτή ἦταν ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς δημιουργίας (βλ. Βασ. Στεφανίδης, μν. ἔργο, σελ. 313). Ὁ ἀείμν. Καθηγητής Ἰω. Φουντούλης ἐξαρτᾷ τήν 25η Μαρτίου ἀπό τήν 25η Δεκεμβρίου. Ὅταν παγιώθηκε στή συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἡ 25η Δεκεμβρίου ὡς ἡ ἡμερομηνία τοῦ ἐορτασμοῦ τῶν Χριστουγέννων, τότε καθορίστηκε καί ἡ 25η Μαρτίου ὡς ἡ ἡμερομηνία ἐορτασμοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, δηλ. ἡ σύλληψη ἐννέα ἀκριβῶς μῆνες πρὶν ἀπό τή γέννηση. Παρ' ὅλα αὐτά ἐπιδιώχθηκε ἡ ἐπίκληση καί ἄλλων λόγων, γιά νά ἐξηγηθεῖ ὁ καθορισμός τῆς 25ης Μαρτίου ὡς ἡμερομηνίας ἐορτασμοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (βλ. Ἰω. Φουντούλη, ὁ.π.π.).

Ἡ χρονολογική αὐτή τοποθέτηση ἀπαντᾷ καί στό ἐρώτημα, τό ὁποῖο προκύπτει ἀπό τή διαπίστωση, ὅτι ἐλλείπουν ἀπό τά ἔργα τῶν Πατέρων καί Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας μας, τῶν πέντε πρώτων αἰώνων, ὁμιλίες ἢ λόγοι στήν ἐορτή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Κανείς ἀπ' αὐτούς, ὅπως ὁ Μέγας Βασίλειος (†379), ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (†391), ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (†407), ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας (†444) καί ὁ Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως (†446), δέν ἀναφέρθηκε σέ εἰδικό ἔργο του στόν Εὐαγγελισμό, ὅπως προσφυῶς παρατηρεῖ καί ὁ Ἀβραάμ Ἐφέσου: «Ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ οὐδεὶς φαίνεται ἐξ αὐτῶν λόγον συντεταχώς, καθ' ἣν ὀφείλει ἀνυπερθέτως τοῦτο γίγνεσθαι» (Ἀβραάμ Ἐφέσου,

*Ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου.
Εἰκόνα τοῦ 1547 μ.Χ., ἀπὸ τὴν Ἱερά Μονή
τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.*

Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου I, βλ. ἄρθρο Μ. Jugie, P.O. 16 [1992], σελ. 442).

Διασώθηκαν, βέβαια, τρεῖς ὁμιλίαι τοῦ ἁγίου Γρηγορίου

Νεοκαισαρείας (†270), ένας λόγος τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου (†373), ένας λόγος τοῦ Βασιλείου Σελευκείας (†458), ένας λόγος τοῦ Πέτρου Χρυσολόγου, Ἐπισκόπου Ραβέννης (†451 - 458) καί δύο λόγοι τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου (†685). Τά ἔργα, ὅμως, αὐτῶν τῶν Πατέρων καί Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων θεωροῦνται ἀπό τοὺς εἰδικούς ἐπιστήμονες ὡς νόθα ἢ ἀμφιβαλλόμενα. Ἡ διαπίστωση αὕτη δέν ἐπιτρέπει τήν ἐξαγωγή τοῦ συμπεράσματος, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ὑποβάθμισε τήν ἐορτή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Ἐνα τέτοιο συμπέρασμα εἶναι αὐθαίρετο καί βλάσφημο καί ἐντελῶς ἀντίθετο πρὸς ὅσα ἡ Ἐκκλησιαστική Ἱστορία διδάσκει.

Ἡ προσωπική ἀγιότητα τῆς Θεοτόκου καί ἡ συμμετοχή της στό σωτηριῶδες ἔργο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἦταν ἐπόμενο, ὅτι θά τήν ἐξύψωνε στή συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, θά τῆς ἀπέφερε τήν ἀνάλογη τιμή καί θά ἀποτελοῦσε τό κυριότερο ὄνομα γιά ἐπίκληση, μετὰ τό «ὑπὲρ πᾶν ὄνομα» τοῦ Υἱοῦ της καί Θεοῦ μας, Ἰησοῦ Χριστοῦ (βλ. Φιλιπ. 2, 9). Αὕτη τήν τιμή πρὸς τήν ὑπεραγία Θεοτόκο ἐνίσχυσε ἡ καταδίκη τοῦ Νεστοριανισμοῦ ἀπὸ τήν Γ' Οἰκουμένηκῇ Σύνοδο (431 μ.Χ.).

Ἐκτοτε ἡ τιμή πρὸς τή Θεοτόκο διαρκῶς ἀναβαθμιζέτο, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καταλαμβάνοντος τήν πρώτη θέση μετὰ ξύ τῶν τεσσάρων μεγάλων ἐορτῶν, πού καθιερώθηκαν πρὸς τιμή της στόν ἐτήσιο λειτουργικό κύκλο τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου θεωρεῖται ἡ κατ' ἐξοχή ἐορτή τῆς χαρᾶς καί ἀποδίδονται σ' αὕτη χαρακτηρισμοί, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐξύμνηση τῆς Ἀνάστασης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐνδεικτικά σημειώνουμε, ὅτι ὁ ἅγιος Γερμανός ὁ Α', Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (†740), στόν Ε' Λόγο του, πού ἀναφέρεται στήν ἐορτή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, τήν ἀποκαλεῖ «ἐορτήν ἐορτῶν καί πανηγυριν πανηγύρεων τῆς ἐλπίδος ἡμῶν ἐν τῇ εὐσήμενῃ ἡμέρᾳ ἐορτῆς ἡμῶν» (βλ. PG 98, 320 C), ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (Θ' αἰ.) στίς «Διδακτικές Κατηχήσεις» του λέγει, «Εὐαγγελισμός πάρεστι καί τῶν δεσποτικῶν ἐορτῶν ἐστίν ἡ

πρώτη» καί ὁ «Νομοκάνων» προτρέπει «Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τήν ἑορτήν τό σέβας ἀπονέμειν, ὅτι σεβασμία πασῶν τῶν ἑορτῶν».

Ἡ καθιέρωση τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου ὡς μιᾶς ἀπό τίς μεγαλύτερες ἑορτές τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐγείρει ἐπιτακτική τήν ἀνάγκη, (α) γιά ἀνέγερση φερώνυμων Ναῶν, (β) γιά ἐμπλουτισμό τῆς σχετικῆς ὑμνογραφίας καί (γ) γιά λαμπρότερο ἑορτασμό του, στά πλαίσια τοῦ ὁποίου ἐντάσσεται καί ἡ ἐκφώνηση πανηγυρικῶν ὁμιλιῶν καί λόγων.

Ἀπό τήν πλήρωση αὐτῆς τῆς ἀνάγκης προέκυψε καί ὁ μέγας ἀριθμός ὁμιλιῶν καί λόγων πολλῶν Πατέρων καί Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι ἐξῆραν πρεπόντως τή μεγάλη θεολογική σημασία καί τίς ἄλλες πολύ σημαντικές πτυχές τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτοῦ γεγονότος, τό ὁποῖο ἀποτελεῖ τό προοίμιο τῆς νέας ἀνάπλασης τοῦ γηρασμένου ἀπό τήν ἁμαρτία παλαιοῦ κόσμου, κατὰ τόν ἅγιο Ἀνδρέα Κρήτης (βλ. PG 97, 881 B).

Ἐντυπωσιάζει ὁ πλοῦτος τῶν ὑψηλῶν νοημάτων, ἡ ἀριστοτεχνική διάρθρωση τοῦ λόγου καί τό πλῆθος τῶν ἐπιθέτων καί τῶν ἄλλων περιφράσεων μέ τίς ὁποῖες κοσμεῖται ἡ Παναγία Θεοτόκος. Μερικά μάλιστα κείμενα ἔχουν τόσο ἐπιτυχημένο διάλογο μεταξύ τῆς Θεοτόκου καί τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ, τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ καί τοῦ μνηστήρα Ἰωσήφ καί αὐτοῦ μέ τή Θεοτόκο, πού θά μπορούσαν νά διασκευαστοῦν σ' ἓνα θαυμάσιο θεατρικό ἔργο.

Ἀπό αὐτούς πού συνέγραψαν λόγους καί ὁμιλίες γιά τόν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου ἀναφέρουμε, κατὰ χρονολογική σειρά, τοὺς ἀκόλουθους Πατέρες καί Ἐκκλησιαστικούς Συγγραφεῖς: Ἀντίπατρος Βόστρων (†460), Ἀναστάσιος Ἀντιοχείας (†599), Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων (†638), Ἀνδρέας ὁ Κρήτης (†740), Γερμανός ὁ Α', Κωνσταντινουπόλεως (†740), Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (†750), Λέων ὁ Στ', ὁ Σοφός, αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου (†912), Ἰάκωβος μοναχός († περί τό 1099), Θεοφάνης ὁ Κεραμεύς (†1140), Ἰσίδωρος Θεσσαλονίκης († περί τό 1395), Γερμανός ὁ Β', Κωνσταντινουπόλεως

(†1240) καὶ Γρηγόριος Παλαμᾶς (†1360).

Ἡ σημαντικότητα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι, σύμφωνα μὲ τὸν ΝΒ' Κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, κατὰ τὴν ἐορτὴ αὐτὴ, ἔστω κι ἂν συμπέσει νὰ εἶναι ἄλλη ἡμέρα, ἐκτὸς Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, δέν τελεῖται ἡ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων, ἀλλὰ τοῦ ἁγίου Ἰω. τοῦ Χρυσοστόμου, «ὡς οὖσαν ἀρχὴν τῆς σωτηρίας ἡμῶν καὶ κεφάλαιον». Ἀκόμη δέ μόνο κατὰ τὴν ἡμέρα αὐτὴ, ἀπὸ ὅλες τίς ἡμέρες τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ὅπως καὶ κατὰ τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων, ἐπιτρέπεται ἡ «κατάλυσις ἰχθύος». Σύμφωνα μὲ τὸν Ε' Κανόνα τοῦ ἁγίου Νικηφόρου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, δέν ἀμαρτάνουμε, ἂν φάγουμε ψάρια, ἀκόμη καὶ αὐτὴ τῇ Μεγάλῃ καὶ Ἀγίᾳ Πέμπτῃ ἢ τῇ Μεγάλῃ Παρασκευῇ! Μὲ τὴν εἰσαγωγὴν, ὅμως, τοῦ νέου ἡμερολογίου τέτοια περίπτωση δέν ὑπάρχει.

Τέλος, σημειώνουμε, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Μαρτῖνος Λούθηρος σεβάστηκε τὴν ἐορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, διατηρώντας τὴν ἀνάμεσα στὶς ἑξι ἐορτές, ἐκτὸς ἀπὸ τίς Κυριακές, πού κράτησε, μετὰ τὴν ἀποσκίρτησή του ἀπὸ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴ καὶ τὴν δημιουργίαν τῆς δικῆς του «Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας».

Ἀπὸ ὅσα ἐκθέσαμε πιὸ πάνω, χωρὶς νὰ ὑπεισέλθουμε στὸ βαθύτερο θεολογικὸ περιεχόμενό του, ἔχουμε τὴ γνώμη, ὅτι ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου ἐκπέμπει μόνο μηνύματα χαρᾶς. Ὁ ἀσπασμὸς τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ ἀποτελεῖ λόγο γιὰ διαρκὴ θυμηδία. Γι' αὐτό, «ποία γὰρ ἦν καὶ ἔσται ταύτης χαριεστέρα χαρὰ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει», κατὰ τὸν Ἀνδρέα Κρήτης, «τοῦ κοινωνόν γενέσθαι θείας φύσεως καὶ τῇ πρὸς αὐτόν συναφείᾳ, ἔν μετ' αὐτοῦ γενέσθαι κατὰ τὸν τῆς ἐνώσεως, εἴτ' οὖν ὑποστάσεως λόγον;» (βλ. Ἀνδρέου Κρήτης, Λόγος Ε', Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, PG 97, 892 Α).